УДК 81’46.811.111

СПОДАРИК О.В.
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІКОДОВОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті розглядаються головні текстові категорії вербального компонента та його функції. Досліджуються типи гетерогенності та інтертекстуальність вербальної частини полікодового художнього тексту. Особлива увага приділяється особливостям вербальної організації на лексичному, синтаксичному та композиційному рівнях.
Ключові слова: полікодовий текст, вербальний компонент, інтертекстуальність, гетерогенність, різома, хіазм.

Сподарик О. В. Особенности вербальной организации поликодового художественного текста. В статье рассматриваются основные текстовые категории вербального компонента и его функции. Изучаются типы гетерогенности и интертекстуальность вербальной части поликодового художественного текста. Особенное внимание уделяется особенностям вербальной организации на лексическом, синтаксическом и композиционном уровнях.
Ключевые слова: поликодовый текст, вербальный компонент, интертекстуальность, гетерогенность, ризома, хиазм.

S**podaryk O. V. The peculiarities of verbal arrangement of multi-semiotic literary text.** The article examines the main textual categories of verbal component and its functions, the types of heterogeneity and intertextuality of multi-semiotic text verbal component. Particular attention is paid to the peculiarities of verbal arrangement on lexical, syntactical and compositional levels.
Key words: multi-semiotic text, verbal component, intertextuality, heterogeneity, rhizome, chiasmus.

Полікодовий художній текст (ПХТ) становить семіотичний простір, в котрому поєднуються вербальний та невербальний компоненти, та котрий сприймається реципієнтом як певна єдність мовного тексту та зображення. Отож, слід припустити, що вербальна організація ПХТ набуває особливих рис, структури, функцій та потребує окремої уваги.

Мета статті – розкрити визначальні особливості вербальної організації ПХТ та її інтерпретації.

Важливими завданнями постають дослідження типів гетерогенності та особливостей вираження інтертекстуальності вербальної частини ПХТ на різних рівнях тексту.

Предмет статті – семантичні, лексичні, синтаксичні, стилістичні особливості вербального компонента ПХТ.

Об’єктом статті є сучасні британські полікодові романи початку XXI століття.

Постмодерний полікодовий художній текст за своєю природою гетерогенний, так як в його структурі включені елементи різних знакових систем: вербальний та невербальний компоненти. Вербальний компонент є невід’ємною облігаторною складовою полікодового тексту.

Більшість науковців вважають слово найголовнішою одиницею тексту та трактують його як “засіб доступу до єдиної інформаційної бази людини, засіб, котрий висвітлює в індивідуальній картині світу відповідний фрагмент у всьому багатстві його зв’язків та відносин із урахуванням сформованої у соціумі системи норм та оцінок, а також особистісного досвіду (знань та переживань)” [Залевская 2007, с. 438-439]. До головних текстових категорій вербального компонента ПХТ слід віднести категорії цілісності, зв’язності, модальності, інтенційності, інформативності, інтертекстуальності, а до головних функцій – ідентифікуючу, інформативну, розпізнавальну, дескриптивну.

Вважалося, що вербальне повідомлення може сприйматися лише послідовно, оскільки воно лінійне, але британський ПХТ відноситься до доби постмодерну, з притаманними їй інтертекстуальністю, фрагментарністю, грою з текстом, карнавалізацією, використанням прийому подвійного кодування, ризоматикою. Доба постмодерну характеризується взаємодією, синтезом високого та низького, трансформацією масової культури. Естетика постмодернізму кидає виклик розмежуванню високої й низької культури, порушуються класичні норми творчості, виникає синтез жанрів, стилів, експериментів із надбанням попередніх епох.

Художній текст, як послідовність знаків, є гетерогенним, так як він є ієрархічно побудованим, його структура включає рівні різної природи, він становить результат реалізації різноманітних кодів – морфологічного, графічного, лексико-семантичного, ритміко-

метричного, синтаксичного та ін.

Отож, гетерогенним (від грец. Ἑτερος – різнорідність) – складеність із різних за своєю природою чи походженням частин [Юдин 2001]), є не лише ПХТ, а й сам його вербальний компонент. Деякі науковці текстову неоднорідність називають гібридністю тексту – "здатністю поєднувати в собі стилістично різнорідні елементи, ознаки різних типів тексту" [Анисимова 1922, с. 76].

Доцільно зазначити типи гетерогенності або гібридності, котрі притаманні вербальній складовій ПХТ:

- Жанрова гетерогенність спостерігається завдяки вкрапленням уривків інших жанрів (лист, надпис, молитва, цитата, оголошення, генеалогічна таблиця та ін.), котрі вводяться авторськими ремарками або без них. Якщо ж таке вкраплення візуально оздоблене, то слід говорити вже про гетерогенність самого ПХТ, а не лише його вербальної частини. Жанрова гетерогенність свідчить про природню гнучкість та рухомість текстових меж, але також актуалізує етичні та нормативні проблеми.
- Тематична гетерогенність спостерігається тоді, коли в текстовому сегменті, спрямованому на розкриття здебільшого якоїсь однієї тематичної лінії, виникають включення, котрі відводять читача до якихось інших подій чи думок, котрі як безпосередньо співвідносяться з головним змістом, так і логічно від нього відходять [Шарапова 2001]. Таким чином, тематична модифікація розповіді призводить до ускладнення тексту, до його поліфонізації. Зміна теми, як правило, обумовлюється реакцією персонажа на факти оточуючої дійсності, на ситуацію, на слова та вчинки інших учасників подій; розвиваються два або й більше часові плани.
- Стилістична гетерогенність передбачає зміну стилістичного ракурсу шляхом включення в текст різних вкраплень, котрі відносяться до будь-якого функціонального стилю (художній стиль тексту активно взаємодіє з іншими функціональними стилями (розмовним, науковим, офіційно-діловим, публіцистичним) та нелітературними формами мови.
- Під адресною гетерогенністю слід розуміти зафіксовану зміну вектора зверненості мовлення, котрий може мати як автокомунікативну спрямованість, або мати риторичний характер, так і адресуватись конкретним потенційним співрозмовникам [Шарапова 2001]. У будь-якому випадку, комунікативна діяльність безпосередньо визначається самим мовцем, беручи до уваги ситуацію спілкування, супутні обставини та різні характеристики адресата. Щодо варіації адресата повідомлення, то найчастіше йдеться про риторичне запитання або, взагалі, відсутність адресата.
- Різносуб'єктною гетерогенністю є ускладнення текстової фактури шляхом включення у зовнішньо монологічне висловлювання автора-розповідача повноцінних реплік інших персонажів, що сприяє створенню видимості інтерактивного спілкування [Шарапова 2001].
- Комплексна гетерогенність свідчить про поєднання двох або й більше типів гетерогенності в межах вербального компонента ПХТ.

Отож, вербальний компонент ПХТ доби постмодерну характеризується порушенням текстоформуючої норми та є сильним засобом привернення уваги потенційного адресата. Норма передбачає варіанти, тому що вона жива, а "для того, щоб щось жило, потрібен резерв невірностей, варіантів, відхилень" [Лотман 2005, с. 292].

Кожен сконструйований автором текст передбачає множинність читацьких інтерпретацій. Доволі часто адресат намагається сплести фрагменти тексту в єдине лінійне ціле, на свій розсуд вигадуючи порядок, в який складаються ланки твору та вибираючи його початок та кінець. Сюжетні лінії творів постмодернізму часто можна охарактеризувати нашаруваннями різних пластів значень та грою з реальністю. Класична модель побудови сюжету в творах постмодернізму змінюється, спотворюється або ж взагалі зникає. Сюжет твору часто стає байдужим, погано зістикованим, несерйозним, легковажним. Текст дає можливість розгалуженню подійності, котра в постмодернізмі набуває фундаментального статусу ("сітка"

та “розгалужені розширення” різоми у Ж. Делеза та Ф. Гваттари, “решітка” та “перехрестя безконечності” у М. Фуко, смислові перехрестя “вибору” у Р. Барта, “перехрестя”, “хіазм” та “розвилка” у Ж. Дерріди, “лабіринт” у У. Эко). Якщо в модернізмі автор строгий щодо вибору деталів, семантики, конструювання тексту, гармонійно розкриває сюжет твору, то в постмодернізмі твір будується на основі деконструкції, текст постає у вигляді різоми, в текста “нема меж, центру, периферії, входу та виходу, симетрія відсутня” [Маньковская 1995, с. 59].

Інтертекстуальність вербальної частини ПХТ виражається на фонологічному, лексико-семантичному, синтаксичному та стилістичному рівнях тексту. Фонологічні маркери (зміна ритму тексту та включення рифми) супроводжують зазвичай включення фрагментів поетичних текстів у прозаїчний текст. Маркерами лексико-семантичного рівня є лексеми, включення яких призводить до семантичного дисонансу в їхньому контекстуальному оточенні. Маркерами стилістичного рівня є лексеми, котрі призводять по порушення стилю [Пасько 2011].

Лексико-семантичний рівень найбільш чутливий до змін в інформаційно-комунікативному просторі, на якому позначається дія інтеграційних, глобалізаційних процесів у світі. Постійний і безперервний розвиток лексики, її зміни активізуються в періоди трансформацій суспільства. Експресія розмовного слова як ознака сучасного тексту змінила співвідношення стилістично маркованих і стилістично нейтральних лексичних засобів, засвідчивши таким чином загальну тенденцію до зниження розмовного стилю і відповідно художнього функціонального стилю. Для творів постмодернізму характерним є активне використання низької лексики [Якшто 2005, с. 292], мови вулиці, нецензурної лексики [Богданова 2004, с. 32]. Сучасні мовознавці пояснюють використання стилістично пониженої лексики намаганням сучасних авторів занурити читача в стихію живого мовлення, але водночас зазначаються краса та витончена аристократичність мови [Богданова 2004, с. 32]. Вербальний компонент ПХТ характеризується наявністю великої кількості емотивно маркованої лексики, за допомогою котрої автор досягає збільшення прагматичного впливу на адресата.

Загалом, для вербальної складової характерна ненормована (з синтаксичними та граматичними відхиленнями) мова, неологічна лексика, іншомовні запозичення, сленгові та іншомовні вкраплення, скорочення, усічення, тенденція до економії номінативних засобів або ж їх надлишковості, цитатність, включення інших текстів, нелінійність, використання жаргону, стилістично забарвлених фразеологізмів. Внаслідок поєднання елементів високого і масового мистецтва доволі часто трапляється лайлива лексика. Авторська свідомість в ПХТ вербально репрезентується цитуванням, мовною грою з прототекстом, фрагментарністю, власними найменуваннями, специфікою просторово-часової організації тексту. Герої творів часто нехтують формулами ввічливості та начебто створюють свою власну мову.

Синтаксису постмодернізму властиві: збільшений вплив на нього розмовної мови [Иванова 2003, с. 147; Лотман 2005], збільшене використання експресивних синтаксичних конструкцій [Иванова 2003, с. 147], синтаксична неграматикальність [Fokkema 1986], надмірне ускладнення синтаксичних конструкцій [Кузнецова 2002, с. 9]. На синтаксичному рівні вербальний компонент характеризується численними повторами, вигуками, багатокрапкістю, розірваними, незакінченими реченнями, неправильним порядком слів у реченнях, недоречним вживанням розділових знаків, порушенням стандартів граматики, надлишковістю, переривчастістю, використанням неповних речень.

Для прикладу:

“*Well, when Andrea get back she going to burn seven shades of shit out of your hair an’ you’ll be lucky if you don’ walk out of here with a ball ’ed. But den it* your *funeral. Ear,’ she said thrusting a pile full of magazines into Irie’s hands. ‘Dere,’ she said, pointing to a chair*” [Smith 2000, p. 245].

Для даного уривка характерним є використання жаргону, нехтування синтаксичними та граматичними правилами, усічення.

На композиційному рівні для вербального компонента часто характерна відсутність абзаців або ж їх надмірна кількість, перемішування фрагментів тексту.

Мовне наповнення ПХТ різниться в залежності від спрямування на певну вікову аудиторію. Зі зростанням вікової спрямованості тексту збільшується та набуває більшого семантичного наповнення текстовий компонент, збільшується насиченість подій та сюжету,

ширшим стає спектр лексичних одиниць для опанування. Вербальний компонент ПХТ, спрямованого на дитячу та підліткову аудиторію, вирізняється меншою кількістю синтаксичних чи граматичних відхилень, більш внормованим наповненням. Варто наголосити, що водночас із масовими вербальними порушеннями текстової тканини автор ПХТ проявляє свою індивідуальність, використовуючи оцінювальні, емоційно забарвлені та експресивні мовні засоби.

Не варто однобоко трактувати постмодерну художню літературу естетично вбогою, маловартісною. Головна проблема полягає в тому, що не завжди авторам вдається вміло користуватися новими засобами виразності. Слід зазначити, що якщо відхилення від норми виправдані цільовою установкою автора та його майстерністю, естетично мотивовані та виконують певне функційне навантаження, то їх використання у вербальній тканині ПХТ можна цілком виправдати.

Отож, слід зробити **висновок**, що вербальному компоненту ПХТ притаманні гетерогенність та інтертекстуальність на різних рівнях тексту.

Визначення ролі вербального компонента, специфіка його поєднання із іконічним компонентом ПХТ та їх інтерпретація становить **перспективу подальшого дослідження.**

Література

Анисимова Е. Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов) Текст. / Е.Е. Анисимова // Вопросы языкознания. – М., 1992. №1. – С. 71-78. *Богданова О. В.* Постмодернизм в контексте современной русской литературы (60-90-е годы XX века начало XXI века) / О.В. Богданова. – СПб., 2004. – 716 с. *Залевская А. А.* Введение в психолингвистику / А. А. Залевская // учебник. 2-еизд., испр. идоп. – М.: РГГУ, 2007. – 560 с. *Иванова Е. Ю.* Логико-семантические типы предложений: неполные речевые реализации / Е.Ю. Иванова. – СПб., 2003. – 208 с. *Кузнецова В. А.* Языковая экспликация хронотопа в постмодернистском тексте / В.А. Кузнецова // Автореф. дис.канд. филол. наук. СПб., 2002. – 19 с. *Кякшто Н. Н.* Поэтика русского литературного постмодернизма / Н.Н. Кякшто // Современная русская литература (1990-е гг. начало XXI в.). СПб., 2005. – С. 290-296. *Лотман Ю. М.* Воспитание души. Воспоминания, интервью, беседы о русской культуре (телевизионные лекции) / Ю. М. Лотман. – С-Петербург.: Искусство-спб., 2005. – 624 с. *Маньковская Н. Б.* "Париж со змеями" (Введение в эстетику постмодернизма) / Н. Б. Маньковская – М.: ИФРАН, 1995. – 271 с. *Пасько Ю. В.* Языковая репрезентация интертекстуальности в художественном тексте / Ю. В. Пасько // Дисс. К.ф.н. Москва. – 2011. – 163 с. *Шарапова Ю. В.* Несобственно-прямая речь в функционально-коммуникативном и структурно-семантическом аспектах / Ю.В. Шарапова // Дисс. к.ф.н. СПб., 2001. – 197 с. *Юдин Б. Г.* Новая философская энциклопедия: В 4 тт. / Б. Г. Юдин // Под редакцией В. С. Стёпина. – М.: Мысль. – 2001. – Режим доступу – http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy *Fokkema D. W.* The semantic and syntactic organization of postmodernist texts / D.W. Fokkema //Approaching postmodernism. Amsterdam, 1986. – 226 p. *Smith Z.* White Teeth / Z. Smith. – Hamish Hamilton, 2000. – 480 p.

УДК: 811.111'373.43:61

SOKOLOV V.V.
(Запорізький національний університет)

CONCEPTUAL PROFILING AND THE ENGLISH MEDICAL NEOLOGY

This article handles the interaction between conceptual profiling and word-formative mechanisms of the English language. Profiling is analyzed on the example of new words of the English language in the sphere of medicine and health care.

Key words: concept, construal, medicine and health care, neologism, profiling.

Соколов В.В. Концептуальне профілювання і англійська медична неологія. У статті розглядається взаємодія концептуального профілювання і словотворчих механізмів англійської мови. Профілювання розглядається на прикладі новотворів англійської мови сфери медицини і охорони здоров'я.

Ключові слова: концепт, інтерпретація, медицина і охорона здоров'я, неологізм, профілювання.

Соколов В.В. Концептуальное профилирование и английская медицинская неология. В статье рассматривается взаимодействие концептуального профилирования и словообразовательных механизмов английского языка. Профилирование рассматривается на примере неологизмов английского языка сферы медицины и здравоохранения.

Ключевые слова: концепт, интерпретация, медицина и здравоохранение, неологизм, профилирование.

The term "profiling" was introduced into the modern Cognitive Linguistics by Ronald W. Langacker as one of the two types of prominence arising in the construal operation [Langacker 2007, p. 435]. Construal is defined by Langacker as a multifaceted capacity to conceive and portray the